

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK VII.

ČÍSLO 9.

Podplukovník int. JOSEF HOLDA:

Výživa armád za světové války.)*

Úvod.

Řádná výživa vojska je základem a zdrojem veškeré energie a jedním z prvních činitelů, kteří rozhodují o výsledku té neb oné akce, neboť selže-li denní stravování, zhroutlí se samočinně a neodvratně bojová schopnost vojáka.

Nedostatečná strava způsobuje, že vojsko klesá na mysli, pozbývá tělesné i mravní síly a ztrácí důvěru ve vedení. Ve špatně živěných armádách není ani kázně, ani nadšení, ani víry ve vítězství.

Starost o výživu vojsk za války bude tedy vždy velmi ožehavou otázkou pro odpovědné činitele.

Způsob, jakým byla vojska za války v různých dobách vyživována, se mění. Měnily se názory, měnily se sestavy a počty bojujících vojsk, měnily se materiální i dopravní prostředky armád. Rostoucí kulturní úroveň bojovníků, vývoj techniky, průmyslu, obchodu a hospodářství měly nemalý vliv na způsob opatrování výživy za války.

Z toho plyne, že válečné zkušenosti zašlých dob mívají jen cenu omezenou, relativní. Přes to však je studium minulých válek v oboru výživy vojsk užitečné a nezbytné, a to tím více, čím bedlivěji přiblíží k současným poměrům doby a k hospodářské situaci válčícího státu, neboť dává záruku, že učiněné chyby budou napraveny, závady a nedostatky odstraněny, názory jednodušší a proto i přípravy pro budoucnost dokonalejší.

Pro nás ovšem jsou nejpoučnější a nejzajímavější zkušenosti získané v bojujících armádách za světové války 1914—1918, neboť otázka výživy jak vojska, tak i národů nabyla v tomto období významu nikým netušeného, neboť zasahovala nebývalou měrou do všech složek hospodářského, politického a sociálního života.

Čím déle trval ohromný zápas, tím posvátnější stával se denní chléb.

Nelze nám ani při nejdůkladnějších úvahách a nejpečlivějších zkoumáních předvídati, jak bude v budoucnu.

Zbývá nám jen povinnost, celý ten složitý problém studovati a prozíravě připravit, co lidská mysl a práce zmůže. Proto je třeba čerpati kriticky ze zkušeností získaných ve všech armádách a pak zkoumati poměry, zdroje, vývoj a zvyklosti vlastního státu.

Tomu účelu necht' slouží tyto řádky.

*) Studie se bude zabývat výživou armád francouzských, italských, belgických, anglických, německých a rakousko-uherských.

I. Francie.

O b s a h

- A. Celková situace.
- B. Všeobecná organisace výživy vojsk.
- C. Systém národního zásobování.
- D. Opatřování chleba.
- E. Opatřování masa.
- F. Opatřování vlny.
- G. Opatřování drobného proviantu.
- H. Opatřování krmiva.
- I. Organizační předpisy a jejich změny za války.
- K. Denní dávky:
 - 1. Potraviny.
 - 2. Krmivo.
 - 3. Ubytovací potřeby.
 - 4. Tabák.
 - 5. Záložní dávky.
 - 6. Peněžitý přídavek na stravu.
- L. Vyživovací služba u vojenských těles.
- M. Vyživovací služba u vyšších jednotek.
- N. Vojenské prodejny.
- O. Zásobování chlebem.
- P. Zásobování masem.
- Závěr.

A. Celková situace.

Od prvního počátku nepřátelství ztenčily se vpádem Němců do francouzských severních krajů citelnou měrou pohotovost zásoby zemědělských plodin. Na ostatním území, které nebylo Němci obsazeno, upadalo zemědělství pro nedostatek dělníků, koní a píce čím dále tím více.

Aby byl nahrazen úbytek domácí výroby, bylo třeba potřebné potraviny dovážeti ze zahraničí. Když však vstoupilo do války Bulharsko a potom i Turecko, ztratila Francie své vydatné zdroje v krajinách dunajských. Spojení s Rumunskem a Ruskem bylo nejisté. Tím vznikly ve Francii značné nesnáze v zásobování obilím, hřechem a pod.

Při této svízelné situaci nabízel ostatní svět Francii své rozsáhlé zdroje, ale i zde nadešly neobyčejně vážné obtíže.

Bylo to zejména obtíže v námořní dopravě. Ukázalo se, že přístavy nedostačují k přijímání ohromného množství dováženého zboží, objevil se nedostatek nábřeží, nedostatek vykládacího zařízení, nedostatek skladišť, poznalo se, že výkonnost železnic, spojujících přístavy s vnitrozemím, nevyhovuje zvýšeným požadavkům.

K tomu se přidružily obtíže úvěrové, neboť francouzská obchodní bilance skončila roku 1918 deficitem dvaceti miliard franků.

I ponorková válka měla svůj značný vliv na dovoz potravin do Francie. V září 1917, tedy v době, kdy bylo nejvíce potřebí zajistiti dovoz pro armádu a pro civilní obyvatelstvo, bylo k dispozici z obchodního loďstva o 7 milionech tun jen 3,500.000 tun.

Tyto obtíže diktovaly francouzské intendanci všeobecný postup při opatřování a zajišťování potřeby.

V prvních měsících války dováželo se ve velkých rozměrech, později však snažila se intendance zmenšiti dovoz na nejnížší míru a využití co nejvíce prostředků vlastní země. Aby toho dosáhla, působila intendance na průmyslové a obchodní organisace, hleděla vzbuditi zájem u soukromníků pro obranu státu, apelovala na dobrou

vůli zemědělců a hleděla se vystříhati rekvisic, k nimž se uchýlila jen v nejnútnejší potřebě.

B. Všeobecná organisace výživy vojsk.

V mírovém období připravovala se francouzská intendance velmi pilně a pečlivě na svou budoucí válečnou působnost. Francouzští intendanté studovali poznatky minulých válek, zabývali se novými vědeckými výzkumy o výživnosti látek a zajímali se o potraviny, kterým francouzský lid přivykl.

Přípravy pro budoucí válku konaly se pod hrozbou nepřítele, který byl až příliš dobře znám.

Za těchto předpokladů byla stanovena pro výživu armády v poli tato pravidla: Potřebný proviant bude seskupen v rozsáhlých odesílajících skladech, rozestavených podél železničních tratí a zřízených již v míru v zápolí v takových místech, o kterých se předpokládá, že nebudou ohrožena nepřátelským útokem. Pro armády budou vyhledána v jejich etapních pásmech regulační nádraží, 60 až 80 km od fronty vzdálená, z nichž budou regulační komise řídit pohyb vlaků od odesílajících skladů až na regulační nádraží a od těchto až do zásobovacích stanic, v nichž útvary odebírají proviant.

Odesílající sklady musí býti zásobeny tak, aby mohly příslušné armádě každý den pro celý válečný počet odesílati chléb, tvrdý příkrm, cukr, kávu, sůl, slaninu a oves, t. j. denní dávku. Maso a seno, masové konzervy a suchary měly býti odesílány jen výjimečně.

Čerstvou zeleninu, koření, palivo, topivo a ubytovací prostředky měly nakupovati útvary samy ze zvláštních fondů, jež jim byly dány k dispozici.

V míru udržovala francouzská intendance v řečených odesílajících skladech pro první potřebu v mobilisaci válečnou zásobu všeho nutného proviantu, vyjímajíc dobytek. Tato zásoba měla býti za války neustále doplňována využitím zdrojů vlastní země, jež bylo do všech podrobností připraveno systémem národního zásobování.

C. Systém národního zásobování.

Účelem národního zásobování bylo učiniti v míru nutná opatření pro válku, směřující k zabezpečení zásob pro armádu metodickým využitím zdrojů vlastního státu tak, aby hospodářský život byl co nejméně ohrožen.

Běželo o mobilisaci potravin na celém státním území, jež byla připravena stejně pečlivě, jako mobilisace branné moci. Mobilisace potravin byla částí celkové hospodářské mobilisace, která znamenala hluboký zásah veřejné moci do všech oborů hospodářské činnosti.

Systém národního zásobování vznikl v letech 1885—1890; jeho tvůrcem byl francouzský intendant Ducuing. V této době nebylo srdečného spojení Francie neměla jistoty, že bude mít volnost na moři, kdyby vypukla válka.

Musilo se tedy dbáti zásady, aby Francie dostala sama sobě.

Protože mobilisace nezvyšuje počet konsumentů, nýbrž je jen přemísťuje, je teoreticky možné zásobovati armádu z vlastní země, vyjímajíc ovšem po špatné žni.

Zemědělské výrobky jsou bohužel roztroušeny po vesnicích, osadách a dvorech, po celé zemi. V normální době je ovšem hračkou

převézt tyto produkty ke konsumentům. Jak to však provést za mobilisace a války, kdy živnost, obchod a doprava prožívá těžkou krizi? Jest se obrátiti na soukromý obchod? Najdou se obchodníci, kteří budou připraveni, aby dodávali potřebné potraviny hned po vyhlášení mobilisace? Jaké stanovisko zaujmou zemědělci? Jsou opatrní a chytří, vědí dobře, že odejdou-li nejzdatnější dělníci a nejlepší správní k armádě, bude produkce klesati, ceny stoupati, tedy že budou v jejich zájmu, aby s prodejem svého zboží nespíchali. Vyšlou-li se vojenští kupci, jichž by musilo býti značné množství, jest očekávali, že sedláci zavrou své sýpky, když spatří lidi, oblečené do stejnokrojů. Rekvisice by byla ještě horší.

Podle těchto úvah byl vypracován tento systém:

Především jest třeba znáti přesně každou i sebe menší obec a množství potravin, které v ní je každou roční dobu. Tak vznikne statistický přehled, jehož sepsání vyžaduje ovšem úmorné práce, která byla svěřena departementnímu zásobovacímu komitétu, jemuž předsedá prefekt. Členové jsou čelní předáci místního rolnictva, profesori místních hospodářských škol, finančníci, berní úředníci, velkoobchodníci s obilím, vyšší důstojník a intendant. Intendant byl volen tak, aby byl hybnou silou komitétu.

V každé obci byl zřízen obecní komitét, skládající se ze starosty a místních rolníků. Obecní komitét konal šetření a přípravy podle přesných nařízení a posílal své zprávy pravidelně departementnímu komitétu.

Tento komitét, bera v počet potřebu vlastního území, zjišťuje množství potravin, které možno vyvézt v té neb oné roční době.

Departementní komitét posílal svá hlášení intendantnímu odboru ministerstva války, který podle nich určoval, jaké množství plodin a v jakých obdobích musí odeslati to neb ono departement do přesně označených staničních skladů, zřízených pro potřebu armády.

Po těchto přípravných pracích byl zpracován v ministerstvu zásobování plán; každé departement dostalo výtisk, týkající se jeho povinností.

Nyní bylo ještě potřebí nalézt účelný způsob pro shromažďování zásob v departementu za války. A tu bylo stanoveno, že jest rozdělit každé departement na několik oblastí, zvaných obvodní skupiny, k nimž bude náležeti vždy několik obcí. Každá obvodní skupina bude míti své přijímací středisko, které musí ležeti na železnici. Departementní komitét rozdělí své povinné dodávky na obvodní skupiny a pak na obce.

Péče o shromažďování potravin a odesílání do zápolních staničních skladů bude svěřena přijímací komisi, která bude míti toto složení:

1. předseda, určený prefektem, zproštěný od vojenských povinností a vybraný z nejčestnějších a nejvlivnějších mužů departementu;

2. pobočník, stanovený a vybraný podle stejných zásad;

3. účetní úředník pro vyúčtování a

4. pokladník pro hotové vyplácení.

Tento stručný výklad systému národního zásobování ukazuje, jaký úmysl měl jeho tvůrce na mysli: komise byla sestavena tak, aby rolník měl k ní důvěru, aby však nezapomínal, že je jejím členem i zástupce státní moci. Hlavní úlohu má předseda. Úkol

mu usnadněn rozsáhlým vlivem politického úřadu, který se rozprostírá prostřednictvím obecních starostů po celé oblasti až do poslední vesnice.

Komise platí hotově a řídí se cenou vyhlášenou ministerstvem. Dávka musí býti slušné jakosti a vyhovovati obchodním zvyklostem. Kdyby takto nebylo opatřeno žádoucí množství plodin, má předseda přijímací komise právo naříditi rekvisici. Není to sice způsob žádoucí, ale není-li vyhnutí, sáhne se i k němu.

Celkový ráz organizace je tedy ten, že departementní statistiky umožňují ministerstvu války stanoviti každý rok kontingent, který se může v případě mobilisace z toho neb onoho kraje pro armádu žádati. Kontingent je rozdělen podle departementů, potom podle obvodních oblastí a konečně podle obcí. Shromažďování zásob provádí v každé obvodní oblasti přijímací komise buď koupí za hotově nebo rekvisicí.

Celá organizace má civilní ráz; za celým aparátem stojí však intendance, která je zastoupena v departementním komitétu, kde hlavní práce leží na bedrech intendanta, jenž rozpisuje dodávky na oblasti, stará se o doprovod z každé obce do přijímacího střediska, o dopravu do staničních skladů a i o potřebné pytle. Intendant je ve stálém styku s předsedou komise, ale v přímý styk se zemědělci nevhází.

Tak byl vybudován ve Francii systém národního zásobování. Jeho základem byly roční statistiky a jejich přesností dosáhlo se skoro absolutního stupně pravděpodobnosti. Národní zásobování fungovalo od 1. mobilizačního dne podle stanoveného plánu. Tím, že stát platil hotově, vyhrnuly se plodiny rázem ze stodol, obce tvořily a odesílaly odřady s obilím v určitý den a stanovenou hodinu. Zemědělci plnili své povinnosti a přinášeli přijímací komisi své zboží v předepsaném množství. Mobilisace výživy řadila se důstojně k mobilisaci vojenské.

Nedlouho po mobilisaci počaly však svou činnost různé obchodní podniky, jejichž působnost byla mobilisací a nástupem armády přerušena. Tak se octl stát brzy v soutěži se soukromými kupci, a jelikož počaly obchodovati i různé živly, jež chtěly válkou zbohatnouti, byly nákupní ceny přijímacích komisí záhy přelácneny. Nákupní ceny musily býti zvýšeny, ovšem jen na úroveň vážných kupců.

Velkých zásluh dobyli si předsedové přijímacích komisí. Byli to lidé již starší, kteří obětovali zásobování armády celý svůj vliv a i svou místní oblibu. Tito skromní a nezištní lidé měli pravý cit pro povinnost a ukázali se dobrými služebníky vlasti.

Kontingenty, ač vždy shromažďované, tenčily se arci špatnými žněmi a bylo nutno obrátiti se k dovozu.

Přijímacími komisemi byla nakoupena tato množství produktů:

Chlebovin y:	v hospodářském roce	1914/15	6,000.000 q
	"	" 1915/16	1,300.000 q
Oves:	"	" 1914/15	6,500.000 q
	"	" 1915/16	3,800.000 q
	"	" 1916/17	2,000.000 q
	"	" 1917/18	4,000.000 q
	"	" 1918/19	4,000.000 q

Seno:	v roce 1915	8,700.000 q
	„ 1916	7,800.000 q
	„ 1917	7,500.000 q
Sláma:	„ 1915	3,800.000 q
	„ 1916	4,500.000 q
	„ 1917	3,800.000 q
Živý dobytek:	„ 1914	646.800 kusů
	„ 1915	600.000—700.000 kusů
	„ 1916	600.000—700.000 kusů
	„ 1917	600.000—700.000 kusů

Mimo to kupovaly příjímací komise pro armádu i brambory, zeleninu, víno, atd.

Co do poznatků učiněných za světové války v provádění systému národního zásobování, o jehož vybudování bylo usilovně pracováno přes 30 let, uznává se, že bude pravděpodobně třeba pracovati k zjednodušení některých ustanovení, jež v praxi byla shledána příliš komplikovanými, aby bylo dosaženo metodického zlepšení systému.

V dnešní době jsou otázky hospodářské mobilisace více než kdy jindy na denním pořádku. K přípravě této hospodářské mobilisace zřídila francouzská vláda stálý „Secrétariat Général du Conseil Supérieur de la Défense Nationale“, jenž má nalézt prostředky, jak utvořiti zásoby a rozdělovati potraviny, zejména takové, jež přicházejí ze zahraničí.

O činnosti a nákupech v zahraničí a dalším vývoji národního zásobování píše J. Audibert, controleur de l'Administration de l'Armée, takto:

„Mimo několik výjimek byly nákupní mise, utvořené ve vlasti a vyslané do ciziny, často oprávněně kritisovány; doklady o tom lze nalézt ve zprávách parlamentních komisí, které vyšetřovaly otázky válečných nákupů.

Aby takové mise mohly se dobře zhostiti svého úkolu, je třeba, aby jejich členové vyhovovali dvěma podmínkám:

1. musí znáti obor obchodu, v němž mají konati nákupy a
2. znáti jazyk a obchodní zvyky krajiny, ve které nakupují.

Místo aby se za drahé peníze posílaly nákupní mise z Francie, nebo aby se jednalo se zahraničními firmami, je výhodnější, když se svěří nákup filiálkám a agenciím, které zřídily francouzské firmy v zahraničí pro vlastní nákupy. Jest ovšem i tu třeba přípravných mírových prací; tyto obchodní podniky pokračovaly by za války ve své činnosti, ale toliko na účet státu. Provádění by mohlo býti kontrolováno diplomatickými a konsulárními zástupci. Tento postup by zajistil jednoduchost, rychlost a úsporu.

S největší pečlivostí třeba provésti opatření, aby zámořské osady dodávaly stanovený kontingent. Nic nesmí býti ponecháno improvisaci, příprava musí býti provedena již v míru a to co nejpečlivěji a nejpodrobněji. Bude-li možné rozřešiti otázku dopravy, nebude upřílišené tvrditi, že Francie se svými koloniemi je v potravinách téměř soběstačná.

Další stránka výživy za války, kterou generální sekretariát nejvyšší rady národní obrany neopomene bedlivě studovati, jest, jak lze za války co nejvíce šetřiti potravinami. Zkušenosti ukázaly, že

omezení potřeby dosáhlo u chleba až 25%, cukru až 50%; z toho lze souditi, že by nebylo třeba pozdějšího uskovňování, kdyby bylo nařízeno omezení hned na počátku války.

Generální sekretariát pracuje na těchto otázkách, jakož i na úpravě a zdokonalení veškerých opatření, která by zajistila za nového konfliktu vše, čeho je třeba za války armádám a civilnímu obyvatelstvu, buduje na zásadách, vytčených tvůrcem systému národního zásobování, generálem intendanstva Ducuingem. Tento velký organisátor zemřel při své práci; jeho dílo potrvá a bude hlásati čest jeho památce.“

D. Opatřování obilí.

Sklizeň obilí roku 1913 byla prostřední a žně roku 1914 se opozdily, poněvadž červenec byl velice deštivý. Intendance, jsouc připravena, použila zásob Alžírsko a Tunisu, kde jsou žně vždy o měsíc dříve než ve Francii. Vznikly však potíže; francouzské jihovýchodní kraje byly slabými pěstiteli obilí a proto se počítalo s tím, že za mobilisace dostanou obilí z přístavu Marseille, který byl vždy bohatě zásoben ruským obilím. Avšak pro neochotu Turecka a i proto, že v Dardanelách kotvily německé lodi Goeben a Breslau, nedocházelo z Ruska žádné obilí, jak bylo očekáváno. Musilo býti tedy použito obilí z Alžírsko pro Marseille.

Ještě větší potíže způsobilo zásobování Paříže. Za normální doby bývalo v pařížských skladištích veliké množství obilí a mouky. Díky těmto zásobám, nad nimiž bděla intendance, nebylo se obávati nedostatku v hlavním městě a bylo počítáno dokonce i s úplným přerušním obchodu dopravou v prvních dvaceti mobilisačních dnech.

Ale roku 1910 pro různé změny v domácím obchodu s obilím a moukou klesly skladištní zásoby téměř na nulu a nebyly již doplněny. Intendance žádala neustále o povolení úvěru, aby mohla pořídit nové železné zásoby. Ale každý ví, jak se těžce dosáhne parlamentního schválení vojenského rozpočtu, a tak se stalo, že dne 2. srpna 1914 nebylo ve vojenských skladech v Paříži žádných zásob. Následek toho byl, že hned na počátku války musily býti shromážděny nejen zásoby pro armádu, ale i pro milionové město, které se stalo opevněným táborem. Bylo potřebí zajistiti potraviny, kdyby došlo k obležení hlavního města, jak pro posádku, tak i pro civilní obyvatelstvo. Počítalo se s potřebou pro dva a půl milionu lidí a 80.000 koní na šest měsíců. Zásoby měly býti svázeny od 21. do 60. mobilisačního dne.

Poněvadž však Němci postupovali rychle na Paříž, dostala intendance rozkaz, aby skončila dovoz v prvních dnech měsíce září. Intendance splnila tento úkol s úsilím přímo nadlidským. Zakoupila lodní náklady, plující po atlantickém oceánu z Ameriky do Evropy; lodi, které pluly po moři a jejichž náklad byl zakoupen teprve po vyplutí z amerického přístavu, dostaly radiotelegrafický rozkaz o změně svého určení. Další přímý nákup v Americe konal se prostřednictvím francouzských konsulů.

Úroda roku 1914 byla opožděnější a slabší; další ztrátu utrpěli Francouzové vpádem Němců do severních krajů.

Ještě palčivější schodek vykazovala sklizeň roku 1915. Byl stanoven tento program pro zásobení země obilím:

- 2 miliony q obilí dodá Francie,
- 2 miliony q obilí dodá severní Afrika a
- 12 milionů q obilí bude získáno dovozem.

Tento program setkal se s naprostým odporem ministra financí, který nechtěl ohrozit valutu. Teprve v lednu 1916 bylo dosaženo definitivního schválení. Tu pak byla zřízena zvláštní nákupní kancelář v Londýně a opatřen lodní prostor i připraven dopravní plán.

Program na rok 1916 a 1917 předpokládal další úbytek sklizně obilí a zvýšení dovozu na 15 milionů q. Provádění programu nebylo však již svěřeno intendanci, nýbrž ministerstvu zásobování a z nákupní kanceláře v Londýně vznikla mezinárodní komise, která nakupovala potřebu pro všechny spojence.

Ponorková válka ohrozila výživu roku 1917 tou měrou, že armáda i Paříž žily z rukou do úst bez jakýchkoli zásob. U severních armád musila být poražena čtvrtina koní, aby byl získán oves pro výživu lidí.

Situace roku 1917 a 1918 zůstává i dále kritická. Byla nařízena rekvisice obilí, zavedeny chleбенky, stanoven výmel pro pšenici na 85%, nařízeno používatí náhražek jako bramborů, ječmene, žita a rýže.

V druhé polovici roku 1918 byl zápas s ponorkami vítězně dobojován a tím krise v zásobování obilím skončena.

E. Opatřování masa.

Francie měla před vypuknutím světové války velmi slušný chov dobytka, jenž znamenal mocnou zálohu pro výživu vojsk za války.

Na počátku válečných událostí roku 1914 konsumovaly armády dobytek, který našly ve svých oblastech. Později odebíraly dobytek ze skladů.

V prvním období porážel se i dobytek mladší a slabší, následkem čehož se spotřeboval větší počet kusů než bylo potřebí. Dále byla povolena na žádost bojujících vojsk denní dávka 500 g masa každému vojínu, čímž se spotřeba znovu zvýšila. Konečně způsobila ztráta území ohromný úbytek dobytka.

Tyto příčiny měly za následek, že počet dobytka klesl roku 1914 ze 14 milionů na 12 milionů kusů.

Když byly skončeny velké vojenské transporty v prvních měsících války, měla intendance k dispozici dostatečný počet železnic a dopravních prostředků, aby mohla zajistit doplňování zápolních staničních skladů dobytkem. Ale shromažďování potřebného množství dobytka nebylo snadnou věcí. Spotřeba masa zvýšila se i u civilního obyvatelstva, takže předsedové přijímacích komisí měli záhy velké konkurenty v obchodnících s dobytkem. Bylo třeba sáhnouti často k rekvisicím, nastaly scény až tragické. Jeden z důstojníků, který byl přidělen přijímací komisí jako poradce, byl zabit pro rekvisici krávy rozzuřeným sedlákem.

Hlavní pomoc v této neutěšené situaci skýtal zase dovoz. Ovšem nikoliv živého dobytka, který by zhynul za dopravy po moři a zůstal příliš velký lodní prostor, nýbrž šlo tu o dovoz zmrzlého masa.

Intendance studovala otázku použití zmrzlého masa pro záso-

bování armády již delší čas. Roku 1894 byla zřízena mrazírna ve Vilette na společné útraty státu a města Paříže a později i ve všech větších opevněných východních městech (Belfort, Epinal, Toul, Verdun). Tyto ústavy měly sice velký význam pro zásobování samostatných opevněných míst, ale jejich výkonnost nebyla by nikdy postačila pro armády v poli.

Bylo by bývalo třeba učiniti již v míru přípravy pro zásobování armád zmrzlým masem, bylo by bývalo nutné opřít se o chladirenský průmysl, který byl tehdy v zárodku. V míru nebylo dováženo do Francie zmrzlé maso pro vysoká ochranná cla. Tak nabyla otázka zmrzlého masa celého svého významu až za války.

Madagaskar mohl dodávati Francii menší množství zmrzlého masa, neboť tam byly dvě velké mrazírny a dosti dobytka. V Senegalu byla rovněž jedna mrazírna, ale dobytčí mor nedovolil ji využíkovati v plných rozměrech. Bylo tedy nutno obrátiti se na země produktivnější: Spojené státy, Argentinu a Australii.

V prosinci 1914 sjednala Francie v těchto zemích smlouvy na dodávku 20.000 tun masa měsíčně. Avšak tu protestovala Anglie, neboť řečených 20.000 tun odňali Francouzové vyživovacímu plánu Anglie, jež byla do té doby největším konsumentem zmrzlého masa. Vyjednávalo se. Francie měla své smlouvy, Anglie zase způsobilé lodi. Došlo záhy k dohodě, podle níž postoupila Francie smlouvy Anglii, která se zavázala, že bude zásobovati Francii zmrzlým masem.

Když nastala nutnost, aby minimum dovozu — 20.000 tun zmrzlého masa měsíčně — bylo zvýšeno, měla Francie podle dohody opatřiti potřebné loďstvo. Francie měla však jen pět malých lodí, které obstarávaly v míru dovoz pro Anglii. Musilo tedy býti postaveno sedm nových lodí, ale ani toto rozmnožení nevyrovnalo ztrát, způsobených ponorkami, jež byly tím citelnější, ježto běželo o speciální druh.

Po celou dobu války nemohlo se dovážeti více než 17.000 tun masa měsíčně.

Zmrzlé maso, došlé do francouzských přístavů, musilo býti uloženo do studených skladišť, jichž bylo s počátku ovšem velmi málo. Byly proto postaveny nové mrazírny v Marseille, Bordeaux, Havru a Dunkerquu, odkud pak byly řízeny zásilky do skladišť za frontou.

Pro železniční dopravu bylo zase potřebí zvláštních vagonů. Byl přijat systém isolačních stěn a pořízeny čtyři vlaky s mrazicími aparáty, právě to pohyblivé mrazírny. Tyto vlaky byly později zrušeny, neboť vagony s isolačními stěnami konaly znamenité služby; v nich se udrželo maso i v létě až po tři týdny v dobrém stavu.

Byly tedy hlavním podkladem pro zásobování armády zmrzlým masem:

1. smlouvy pro dovoz,
2. loďstvo pro dopravu,
3. skladiště v přístavech,
4. speciální železniční vagony a
5. mrazírny uvnitř země.

Byly postaveny další mrazírny, jednak pro uložení dovezeného masa, jednak pro mrazení masa původu domácího v Clichy, Marseille, Dijonu, Alergeru a Chasseneuilu.

Francie se nemohla vyhnouti nehodám, způsobeným torpédováním lodí, což zavinilo často dosti trapné situace, jimž bylo čeleno použitím čerstvého masa, aby vojsko netrpělo nedostatkem.

Ve způsobu zásobování vojska zmrzlým masem docílila francouzská vojenská správa znamenitých výsledků.

F. Opatřování vína.

V prvním roce války dodávaly víno staniční sklady za zaplacení.

Když bylo roku 1915 pojato víno do pravidelné denní dávky, musilo býti počítáno s roční potřebou 5,000.000 hl. Tato číslice byla tak ohromnou, že odborníci tážáni o radu prohlásili, že velké závody by mohly dodávati ročně sotva 200.000 hl.

Pro intendanci bylo ovšem směrodatným rozhodnutí hlavního velitele, že vojínovi musí býti poskytnuta posila. Situace se komplikovala ještě tím, že žeň roku 1915 byla podprůměrná. Bylo přikročeno k všeobecné rekvisici a každý vlastník musil přihlásiti celé množství své produkce, z níž mu byla čtvrtina rekvirována. Je zajímavé, že všeobecná rekvisice vína byla přijata producenty bez zvláštní nevole. Spolek vinařů dal k ní svůj plný souhlas. Ostatně byla vlastníkům dána možnost, aby prodali víno dobrovolně za cenu stanovenou podle stupňovitosti alkoholu. Tento způsob volilo také 98% vinařů.

Když bylo víno takto zajištěno, bylo potřebí postarati se o jeho řádnou dopravu na frontu s nejmenším rizikem poškození. K tomu účelu byly rekvirovány velké vinné sklepy, v nichž bylo víno při přijímání zkoušeno, filtrováno a upravováno. Staniční sklady byly vybudovány tak, aby mohly pojmouti aspoň čtyřdenní zásoby, a opatřeny nádobami, pumpami a vedením, které umožňovalo naplniti současně velký počet sudů. Sluší podotknouti, že dávka vína byla postupně zvýšena až na jeden litr na osobu a den.

Značné potíže činilo opatření sudů potřebných pro dopravu vína. Poznalo se, že je třeba pečlivě specialisovati sudy podle transportů. Nejdříve běželo o transporty zámořské pro víno pocházející z Alžírsko a tu bylo použito sudů o obsahu 600 l a tak konstruovaných, aby mohly býti uloženy v lodi v mnoha řadách. Tyto sudy tvořily skutečné obchodní bohatství, které obíhalo po Středozezemním moři. Bylo velmi nesnadné je nahraditi, neboť byly zhotoveny ze zvláštního amerického dřeva, jehož dovoz byl za války zastaven.

Pro další dopravu bylo používáno vagonových nádržek a v zásobovacích stanicích konečně sudů všech druhů.

Díky této organizaci, jež se zdá ve svých zásadách velmi jednoduchá, ale jejíž uskutečnění bylo velmi choulostivé, byl problém zásobování vojska vínem rozřešen k všeobecné spokojenosti.

G. Opatřování drobného proviantu.

Vyskytnuvši se nedostatky týkaly se hlavně rýže, přicházející z Indočíny a hrachu, který byl dodáván z krajín dunajských a maloasijských. Vznikla i silná krise cukerní, protože výroba cukru byla následkem zabrání severních krajů nepřitelem o $\frac{6}{7}$ zmenšena. Výroba masových konserv dosáhla značného vývoje; jelikož francouzské závody nepostačily hraditi potřebu, bylo třeba hledati vj-

pomoc na Madagaskaru a v Argentině. Výroba sucharů doznala značného zlepšení. Zavařenina byla vyráběna v Lyonu a to v závodě, jehož vlastníkem byl Němec.

Francouzská intendance nemusila se nikdy uchýlovati k poslednímu zálohám, na př. ke koňskému masu, které by francouzský voják přijal dosti nevlídně, nechť se sníží k jeho požívání, leč v podobě salámu.

H. Opatřování krmiva.

Koně trpěli nemálo nedostatkem krmiva. Nebylo vždy možno poskytnouti jim celé dávky ani ovsu ani sena. Hlavní příčina krise záležela v nedostatečnosti dopravních prostředků námořních pro oves a železnic pro seno.

Dále scházely lisy na lisování sena. Při mobilisaci měl stát 73 lisů systému Withmannova, ke konci války jich bylo v činnosti 500. Z Ameriky jich bylo dovezeno 250.

Roku 1918 byly opatřeny lisy hydraulické, jimiž mohlo býti lisováno až 600 kg sena na 1 m³, kdežto lisem systému Withmannova jen 350 kg. Hydraulické lisy měly však tu velkou nevýhodu, že nebyly mobilní a nemohly býti dopravovány od vesnice k vesnici jako lisy systému Withmannova.

Francouzská intendance usilovala všemožně o to, aby čelila nedostatku krmiva použitím různých surogátů, jako melasy, vřesu, cukrové třtiny a pod.

I. Organizační předpisy a jejich změny za války.

Zásobování vojsk dělo se podle platných předpisů v hrubých rysech takto:

Intendance shromažďovala a doplňovala zásoby v odesílajících staničních skladech podle pokynů ministerstva.

Velitel armády byl oprávněn disponovati těmito zásobami a čerpati z nich, aby ukojil potřeby svých vojsk.

Zásoby byly dopraveny vlakem skrze regulační nádraží na zásobovací stanici. Pak opustily potraviny koleje, aby dospěly po silnicích a cestách až k místu spotřeby.

Spotřebitelé — vojsková tělesa — měla v poli vlastní povozy, tvořící plukovní trén, jenž pod vedením proviantního důstojníka činil spojku mezi zásobovací stanicí a vojskovým tělesem.

Výživa vojsk v poli zahrnuje v sobě jednak činnost velitelskou, jednak činnost odbornou, vykonávanou službou intendantů.

V celku vzato doplňuje se činnost velitelství s činností intendance při zásobování vojsk ze zápolí podle zásad platných roku 1914 takto:

1. Shromažďování zásob je činnost výlučně odborná a je vykonávána intendantní službou v zápolí pod vedením ministra.

2. Doprava zásob až do blízkosti vojsk a výdej zboží proviantním důstojníkům vojskových těles je výkon, který vyžaduje společné součinnosti jak velitelství, tak intendance, při čemž velitelství orientuje službu svými rozkazy.

3. Výdej zásob z plukovních trénů jednotkám, které

připravují stravu, je výkon, který spadá do působnosti velitelství vojenských těles.

4. Využití místních zdrojů je činnost odborná a svěřena výhradně intendancím. Po různých zkušenostech došlo se však k přesvědčení, že je výhodnější svěřiti tuto práci také proviantním důstojníkům vojenských těles a to v místě, kde je dotčený útvar ubytován. Plyne z toho dvoji výhoda: rozmnoží se činitelé opatřující výživu a ušetří se na dopravních prostředcích.

V prvních letech po válce 1870 panovala opravdová předpojatost proti využití místních zdrojů. Na štěstí přišlo se záhy k zdravějším názorům. Ve společné práci projednávala velitelství spolu s intendancí tuto otázku tak, že směrnice pro výživu v poli byly v dubnu 1914 definitivně vydány.

Krátce před tím bylo stanoveno, jaká dávka a v jakých plodinách náleží denně vojínu a koni.

Pro vojína to byly: chléb, maso, drobné potraviny, slanina, lůžková sláma a palivo. Pro koně: oves a seno.

Je na biletu, že toto zboží dává jen stravu nadmíru jednotvárnou. Aby se tomu předešlo, navrhován dvoji způsob zlepšení. Nejříve se doporučovalo velitelstvím, aby poskytovala náhražky, t. j. nahrazovala předpisové potraviny jinými, stejně výživnými druhy. Dále byl vyměřen zvláštní přídavek k stravnému jako peněžní požitek, z kterého vojenské těleso mohlo libovolně nakupovati různé drobnosti pro změnu stravy.

Na nárok bylo dodávati předepsané potraviny. Jelikož bylo známo budoucí bojiště a jeho hospodářská situace, bylo možné v hrubých rysech určití množství potravin, jež lze očekávati z místních zdrojů, a čeho bude třeba ze zápolí. Scházela ovšem jistota výsledku.

Proto bylo stanoveno toto pravidlo: Chléb, drobné potraviny, slanina a oves, jakožto proviant denně a automaticky potřebný, budou odesílány pravidelně každý den po železnici z regulačního nádraží na zásobovací stanici zásobovacím vlakem, na němž bude naloženo vše pro celkový válečný počet jednotky. Podaří-li se jednotce opatřiti v místě ubytování buď vše nebo aspoň část potřebných potravin, odebere z došlé zásilky jen to, co jí schází, a vzniklý zbytek v zásobovacím vlaku bude dopraven zpět do regulačního nádraží.

Součástky záložní dávky a seno budou posílány k jednotkám jen mimořádně na zvláštní žádost.

Lůžková sláma, palivo a jiné ubytovací potřeby jest opatřiti vždy v ubytovací oblasti.

Tento systém, roku 1914 předepsaný, se za války vžil a dokončil.

V prvních třech měsících války doplňoval se dovoz ze zápolí výtěžky místních zdrojů, tak jak bylo očekáváno.

Později při stabilisaci fronty vyčerpaly se místní zdroje, což znemožnilo přípravu střídavé stravy. Proto byly připojeny k dosud předepsaným potravinám denní dávky ještě další poživatiny.

Následující tabulka podává nám obraz, jaké množství jiných než předepsaných potravin bylo třeba dopravit ze zápolí jako doplněk pro zlepšení stravy v poli.

Měsíční zásilky pro severovýchodní armádu
roku 1918:

Způsob	Dodávky před válkou předvídané		Dodávky před válkou nepředvídané	
	Druh potravin	Množství	Druh potravin	Množství
Zásobování denní (pravidelné)	Chlebová mouka 1)	360.000 q	Čokoláda	4.000 q
	Cukr	38.000 q	Víno	760.000 hl
	Káva	24.000 q	Brambory	250.000 q
	Sůl	30.000 q	Palivo	450.000 q
	Tvrdý příkrm 2)	75.000 q	Zavařeniny	2.8 ⁴ q
	Slanina	25.000 q	Sýry	5.000 q
	Oves	1.000.000 q	Čerstvá zelenina	15.000 q
Zásobování výjimečné (mimořádné)	Suchary	10.000 q	Čerstvá vejce	Dohromady
	Mas. konservy	12.000 q	Zelen. konservy	okrouhle
	Maso ³⁾	250.000 q	Ovocné „	
	Seno	500.000 q	Sardinky	300 vagonů
	Lihoviny	18.000 hl	Páštiky	
	Oleje	420.000 q		
	Tabák	15.000 q		
Poznámky:				
1) Armádě byl poslán buď hotový chléb ($\frac{2}{3}$ spotřeby) nebo chlebová mouka pro armádní pekárny ($\frac{1}{3}$ spotřeby).				
2) Rýže a podobně.				
3) Živý dobytek nebo zmrzlé maso.				

Toto rozmnožování zásilek mělo svůj velký vliv na činnost a výkonnost plukovních trénů (proviantních vozů). Aby tyto trény mohly zdárně vykonávat spojovací službu mezi plukem jako spotřebitelem a intendancí jako dodavatelem, byly přiměřeně organisovány pro svůj úkol převozníka. Jedna část trénů (prázdné proviantní vozy) byla na cestě k odběru a druhá část (plné proviantní vozy) na cestě k tělesu, aby tam odevzdala svůj náklad. Převoznictví na tento způsob prováděné mělo mimo jiné též tu výhodu, že každá z obou částí trénů mohla ujetí 30 až 35 km denně a tělesa měla spojení s místem odběru, aniž bylo třeba vsunouti výpomocné vozatajské kolony.

Leč množství potravin posílaných ze zápolí neustále vzrůstalo, proviantní vozy nebyly s to, aby náklad zdolaly, a jich počet musil býti za války zvýšen ze 13 na 17 u pěšího pluku.

Další změna týkala se automatického, pravidelného zásobování. Bylo upuštěno od pravidla, že zásobovací vlak musí přivézt k jednotce veškeré předepsané potraviny podle válečného počtu, že jednotka odebere jen to, čeho potřebuje, a zbytek ze je dopraven zpět na regulační nádraží. Tato zpětná doprava znamenala totiž ztrátu potravin, zejména u chleba, zabráňovala řádnému využití dopravních prostředků a vyžadovala, aby vrácené zboží bylo vykládáno, tříděno a sčítováno. Bylo tedy změněno zásobování automatické na zásobování podle žádanek.

Zásady, dodávat potraviny denně, bylo používáno beze změny po celou dobu války, neboť ona tvořila první záruku správné a zajištěné výživy. Aby však jistota byla co největší, byly nashromážděny zálohy proviantu a rozeskupeny do hloubky.

Tyto zálohy obsahovaly:

1. Záložní potraviny, 2 dávky pro muže a 1 dávka ovsu, byly částečně u muže a částečně na vozech bojového trénu.

2. Potraviny a oves na plukovním trénu, které tvořily jednodenní zálohu, protože byla vždy jen jedna polovina proviantních vozů plná.

3. Potraviny a oves na vozatajské koloně, která byla přidělena intendantní službě. Kolona vezla zálohu proviantu na 2 dny.

4. Potraviny a oves na regulačním nádraží na 1 až 2 dny pro příslušné jednotky.

5. Živý dobytek v polních jatkách podle rozkazu velitelství.

Nezbytnost udržovati záložní dávky potravin byla potvrzena i za světové války. Jen rozdělení a počet uložených záložních dávek se za války změnily.

Dvoudenní záložní dávka u muže nebo na bojovém trénu zůstala nezměněna, ale na stabilisované frontě byly uloženy v úsekových skladech další záložní dávky, které umožnily výživu za bombardování nebo obklíčení, když spojení s polní kuchyní bylo přerušeno. Při útoku byly dány muži 3 i 4 záložní dávky, neboť se vědělo, že ve zpustošeném terénu nemohou trény a kolony dosti rychle postupovati.

I administrativní odřady (vozatajské kolony, naložené proviantem) nezůstaly ušetřeny změn. S počátku byl přidělen každé divisi jeden odřad s dvoudenní potřebou proviantu. Později byl zmenšen počet naložených vozů o polovinu. Konečně byly administrativní kolony vůbec zrušeny a nahrazeny sklady proviantu na zásobovacích stanicích, jež byly spravovány orgány armádní intendantce. Sklady měly zásobu proviantu na jeden až dva dny pro příslušnou jednotku. Tím stala se původní záloha pohyblivá zálohou nepohyblivou, což mělo své výhody i nevýhody.

Nevýhodou bylo, že bylo velmi těžké zásoby přemístiti, když armáda postupovala nebo ustupovala, že se jich mohl nepřítel snadno zmocniti anebo na ně stříleti.

Výhodou bylo, že odběr se mohl prováděti, aniž musilo se čekati na příjezd zásobovacího vlaku. Výdej potravin děl se pravidelněji a netrpěl zpožděním vlaku.

Leč když roku 1918 francouzské prapory pronásledovaly ustupujícího nepřítele a vzdalovaly se čím dále tím více od zásobovacích stanic, byly pohyblivé zálohy proviantu velmi citelně pohřešovány. Železnice byly porušeny a automobilní kolony přicházely pro špatný stav silnic velmi opožděně. Není pochyby, že po těchto zkušenostech budou pohyblivé zálohy proviantu u divisi zase organizačně systemisovány.

K. Dávky.

1. Potraviny.

a) Srovnávací tabulka dávek roku 1914 a roku 1918.

Druh potravin		Normální dávka		Plná dávka		Záložní dávka	
		1914	1918	1914	1918	1914	1918
Chléb	obyčejný	700 g	700 g	700 g	700 g	—	—
	válečný	nebo 600 g	nebo 600 g	nebo 600 g	nebo 600 g	300 g	500 g
Maso	čerstvé	400 g	400 g	500 g	450 g	—	—
	v konzervách	nebo 200 g	nebo 300 g	nebo 300 g	nebo 300 g	300 g	300 g
Drobné potraviny	tvrdý příkrm	60 g	60 g	100 g	100 g	—	—
	sůl	20 g	20 g	20 g	20 g	—	—
	cukr	21 g	32 g	32 g	48 g	80 g	80 g
	káva	16 g	24 g	24 g	36 g	36 g	36 g
	špek	30 g	30 g	30 g	30 g	—	—
	čokoláda	50 g	50 g	50 g	50 g	50 g	125 g
	vino	výjimečně	0·5 l	výjimečně	0·5 l	—	—
	pivo		1 l		1 l	—	—
	lihoviný		0·06 l		0·06 l	0·06 l	0·06 l

b) Zásady platné roku 1914.

Stanoveny jsou tři druhy dávek, a to dávka normální, jež se vydává za normálních poměrů, dávka plná pro dobu operací a zimní období a dávka záložní pro případy, kdy nelze normální nebo plnou dávku opatřit.

Každý voják měl nárok denně na jednu dávku, důstojníci podle hodnosti od 1½ dávky (podporučík) až do 16 dávek (velitel armádní skupiny).

Armádní velitelé byli zmocněni určovati výměru jednotlivých potravin dávky, stanoviti mimořádné přídatky a schvalovati příslušná reluta.

Velitelé armádních sborů a jezdeckých divisí byli oprávněni měniti sazby dávek, ale byli povinni svá rozhodnutí hlásiti.

Velitelé pěších divisí směli vyrovnávati representační přídatky.

Konečně byli zmocněni všichni generálové nařizovati konsumpci náhražek za předepsané potraviny a stanoviti jejich náležitost, aby usnadnili využití místních zdrojů. Náhrada za předepsané potraviny může býti poskytnuta i tím způsobem, že se opatří vojsku hotová strava u obyvateľstva.

c) Změny zavedené za války.

V prvních měsících války uplatnily se vyjmenované zásady s dobrým úspěchem. Brzy začalo se však jednati o změnách.

Především bylo třeba v zákopech stravu zlepšiti. Tak bylo zavedeno víno jako stálá součástka stravy. Dávka cukru a kávy byla zvýšena.

Plná dávka byla zavedena jako stálý požitok a to i v zápolí.

Dávka masa činila u některých armád v určitých obdobích až 1 kg na osobu a den.

Pak se však vyskytl nový činitel — hospodářský nedostatek. Od konce roku 1915 začíná se doba snižování dávek a snižování stává

se stále důslednějším. Počet dávek pro důstojníky byl upraven na 2 až 6. Dávka masa snížena o 50 g. Chléb a maso nebyly již vydávány v plné výměře; za 100 g chleba a 50 g masa byla vyplácena peněžitá náhrada.

I pravomoc velitelů byla značně omezena. Armádním velitelům bylo odňato právo určovati výměru dávky, stanoviti mimořádné přídavky k plné dávce a schvalovati relutum.

Jen hlavní velitel směl povolití na příště výdej rozdílu mezi dávkou normální a plnou, ale musil oznámiti své rozhodnutí ministroví. Dávku masa větší než 500 g nesměl povolití ani on. Ve skutečnosti povoloval hlavní velitel přídavky jenom na den 1. ledna a v den národního svátku.

Nahrazování potravin jinými druhy zaniklo v polovici roku 1916. Od té doby byly výměry náhražek předpisovány jen tehdy, když byly dodávány vojsku zvláštní součástky, jako brambory místo tvrdého příkrmu, tresky místo čerstvého masa a pod.

Kromě těchto vyličených opatření, jimiž mělo býti dosaženo zmenšení potřeby potravin u armády, třeba zaznamenati ještě jiný pokus o získání úspor z druhé třetiny roku 1917. Směřoval proti mylnému názoru velitelů, že je třeba žádati a přijímatí potraviny pro systemisovaný válečný počet bez ohledu na úbytky a ztráty. Tím se totiž stalo, že odebrané potraviny nebyly zužitkovány, že se jimi příliš mrhalo, zejména chlebem. Bylo proto rozhodnuto, aby veškeré potraviny byly vydávány příště za peníze. Pro každou jednotku byl stanoven nárok na stravné. Vše co pluky ušetřily, odebravše méně potravin, zůstalo jejich majetkem. Tím mělo býti dosaženo, aby útvary žádaly a přijímaly jen přesnou potřebu. Ve skutečnosti ušetřeno na chlebě a mase, kteréžto potraviny se stávaly stále vzácnějšími, ale na ostatních potravinách, v celku vzato, nebylo ušetřeno ničeho, protože stravné bylo určeno jen na nákup potravin a útvary kupovaly za zbylé peníze potraviny, jež bylo možno v obchodě získati.

Tu se však objevily nesnáze v praktickém provádění. Především musili míti pokladníci peněžní částky jdoucí do statisíců franků, aniž je mohli řádně střežiti. I přeúčtování činilo velké obtíže. Jednotky divise měly sice stále tytéž hosp.-správní činitele a téhož intendanta, ale velký počet armádních útvarů byl přidělován co do stravování brzy k té, brzy k oné divisi, pak zas byla divise náhle přesunuta na jinou frontu a účty zůstaly nevyřízeny.

Aby byl vzbuzen zájem pro úspory i u vojína, bylo později předepsáno, aby při stravování ušetřené částky byly pravidelně rozdělovány mužstvu. To bylo spojeno ovšem zase s komplikacemi.

Konec konců stala se novota neoblíbenou a byla po třech měsících odvolána. Otázka však není definitivně odstraněna a je předmětem jednání v ministerstvu války. Bude pravděpodobně umožněno platiti pouhým přeúčtováním pomocí šeků (clearingem).

2. Krmivo.

Denní dávky:

pro	sena	ovsa	
		minimální	normální
	kg		
těžké koně těžkého dělostřelectva	6	7	7·5
koně kyrysníků, dělostřelectva, jezdeckých divisi, ženijních útvarů, ostatní koně těžkého dělostřelectva a koně důstojníků generálního štábu	4	5·9	6·65
koně polního a horského dělostřelectva, voztajstva a výpomocných kolon	3·85	5·75	6·45
tažné a jezdecké koně pěchoty, dragounů a četnictva	3·5	5·5	6·15
koně střelců, husarů a pro neosedlané muly u kolon dělostřeleckých	3	5	5·35
ostatní muly	3·4	4·9	5·5

Normální dávka měla býti vydávána jen tehdy, byla-li opatřena v ubytovací oblasti. Jinak náležela jen minimální dávka, což tedy nastalo vždy, když bylo krmivo přisunováno ze zápolí. Zmenšením vlastní produkce a pro nesnadný dovoz nastala roku 1916 nutnost přimíchávati k ovsu náhražky jako ječmen, kukuřici a pod. Roku 1917 byla pak průměrná dávka snížena z 5·5 kg na 5 kg.

Stabilisace fronty měla za následek, že se zásoby sena v poli vyčerpaly a bylo nutné přikročiti k dovozu. Dovoz sena působí však značné potíže a podařilo se přisunouti sotva 2·5 kg sena na koně a den, což nebylo ovšem nikterak dostatečné.

3. Ubytovací potřeby.

Denní dávky:

- Palivo pro přípravu stravy:
při ubytování pod střechou: 0·85 kg dříví nebo 0·5 kg uhlí,
při táboření: 3— kg dříví nebo 0·6 kg uhlí.
- Topivo na vytápění:
v zimním období 1— kg dříví nebo 0·6 kg uhlí.
(Pro vojsko v zákopech a podzemních úkrytech byla stanovena zvláštní dávka dřevěného uhlí nebo koksu aneb ztuhlého líhu.)
- Svítko:
důstojník v zimním období $\frac{1}{2}$, v letním období $\frac{1}{4}$ svíčky, voják v zimním období 4 g, v letním období 2 g.
(Jedna svíčka vážila 62 g.)
1 kg svíček mohl býti nahrazen 3 l petroleje.
- Lůžková sláma:
5 kg na 10 dnů.

4. Tabák.

Nutnost dodávati vojsku kuřivo potvrdila i světová válka. S počátku dostával voják tabák in natura, později příslušný peníz a mohl si buď koupiti od vojenské správy kuřivo nebo si ponechat peníze.

5. Záložní dávky.

Záložní dávka měla toto složení:

1. pro muže:
válečný chléb,
konservované maso,
cukr a káva v tabletách,
čokoláda a
lihoviny;
2. pro koně:
oves.

U setnin byly udržovány dvě záložní dávky pro muže a jedna záložní dávka pro koně. Součástky záložní dávky byly voleny tak, aby se nekazily. Válečný chléb, čokoláda a cukr jsou ovšem trochu křehké.

Je známá snaha vojína, že se rád zbaví každé přítěže, což vedlo k tomu, že záložní dávku snědl nebo odhodil.

Bylo tedy uvažováno o tom, uzavřít celou dávku do plechových krabic, které by se otvíraly jako konzervy. Otázka není ještě definitivně vyřešena.

Otázka dopravy záložní dávky byla příznivě vyřešena již několik let před válkou ustanovením, že jednu dávku ponese muž, kdežto druhá bude naložena na zavazadlový vůz, náležející k bojovému trénu.

V době ustálení fronty byly zřízeny úsekové sklady pro záložní dávky, aby stravování nebylo přerušeno za ostřelování nebo obklíčení. Udržování těchto záloh nebylo věci snadnou. Oblíbené součástky, jako lihoviny, čokoláda, mizely, jiné byly zničeny hladově, plyny a střelbou. Mínění o úsekových skladech se rozcházela. Proto byla otázka řešena vždy podle daných okolností.

6. Peněžitý přírůstek na stravu.

K potravinám, jež byly rozdělovány denně zdarma, náležel ještě peněžitý přírůstek na stravu, za který si útvary mohly nakupovati další požitaviny, zejména přípravy, jako brambory, čerstvou zeleninu, tuk, máslo, olej, ocet, pepř, kyselé okurky, sýry, konzervy, zavařeniny, ovoce, jemná vína atd.

Při opatrování těchto příprav počínaly si útvary za války samostatně jako v míru.

Peněžitý přírůstek na stravu stoupl až na 0'35 fr. na osobu a den.

Nákup se konal v ubytovací oblasti z místních zdrojů. Když však tyto prameny vyschly, bylo nutno organisovati zásilky ze zápolí ze zvláštních skladů. Byla zřízena dvě velká nákupní a expediční střediska v Paříži a v Lyonu, řízená intendanty, jež odesílala denně vlaky s čerstvou zeleninou, brambory, cibulí a jinými drobnostmi na frontu. Tyto věci byly útvary na zásobovací stanici odebrány a hotově zapláceny.

Brzy přibyl nový nákupní zdroj: vojenské prodejny.

L. Vyživovací služba u vojenských těles.

Z potravin denní dávky připravovaly útvary snídani, oběd a večeři.

K snídani byly podávány polévka nebo uzenina, neb sardinky aneb sýr a káva;

k obědu polévka, maso, zelenina a káva;

k večeři polévka, maso a zelenina.

Pro večeri musí být u útvaru vše, co bude potřeba pro příštích 24 hodin. Rozdělování se děje tím způsobem, že dostane voják při snídani chléb, víno a uzeniny na celý den. Ostatní součástky dávky přijdou na polní kuchyni, která zůstane v blízkosti útvaru a oodává postupně snídani, oběd a večeři.

Tak přes den potraviny stále ubývají, byvše vydány podle denní doby a po večeri nezbyvá již ničeho. Odpoledne nebo k večeru přijdou však k útvaru proviantní vozy s jednodenní dávkou, odevzdají ji a tak to pokračuje stále.

Může se však stát, že jsou umístěny polní kuchyně z operačních důvodů daleko od oddílu a nemohou se po celý den přiblížit. Tu je pak třeba připravit studené jídlo. Voják dostane večer půl dávky ve stavu tepném a půl ve stavu studeném pro oběd příštího dne. Káva se při tom vydává obvykle in natura, aby si ji muž připravil v poledne sám.

Kůň nese nebo táhne na voze, v němž je zapřažen, svou dávku ovsu. Dávka sena se vydává večer a je hned spotřebována.

Náhradu za spotřebovanou dávku přivázejí denně, jak již uvedeno, proviantní vozy (plukovní trény).

Tyto byly organisovány tak, aby

1. mohly rozdělovati denní dávku,

2. mohly doplniti záložní dávku a

3. tvořily jednodenní zálohu potravin.

Plukovní trén pěšího pluku měl 15 vozů na potraviny, 2 vozy na píci a byl rozdělen na tři sekce. První a druhá sekce měly po šesti vozech na potraviny a jeden vůz na píci, třetí sekce 3 vozy. První a druhá sekce vezly po jedné normální, třetí sekce jednu záložní dávku.

Jak patrně, jsou tu dvě stejné sekce, z nichž každá veze jednodenní dávku potravin a krmiva pro celý pluk. Proto může vydávati proviant každý den jen jedna sekce (první nebo druhá). Každého rána bude tedy jedna sekce plná a druhá prázdná. Prázdná sekce pojedje k náplni, plná vydá večer potraviny.

Plukovní trény byly vybaveny vahou, různými mírami, nástroji k otvírání beden, zámky a klíči, potřebami k spravování pytlů a pod. Každý oddíl (prapor pěchoty atd.) měl vždy jednu soupravu těchto nástrojů.

Pokud se vozily jen předepsané potraviny, vystačil pěší pluk se stanovenými 17 vozy úplně, aby mohl posílati k náplni denně jen jednu sekci. Když však byl nahrazen tvrdý příkrm čerstvou zeleninou, těžší a objemnější, a přikládáno víno, palivo a seno, a dopravovány k útvarům i oděvy, musily jezdit k odběrům denně všechny vozy.

Pro zásobování masem byl vybaven každý oddíl (prapor pěchoty, děl. oddíl a pod.) zvláštním vozem na maso, který byl upraven tak, aby mohl vézt 500 až 600 kg rozčtvrceného, čerstvého nebo zmrzlého masa, pověšeného na hřebech. Maso bylo chráněno okenními před slunečními paprsky, prachem a mouchami. Dírky na stěnách a větrníky na střeše umožnily větrání vozu. Pod sedadlem vozky je umístěna porážecí souprava.

Jelikož maso se rychle kazí, jezdí vůz na maso denně k odběru jedné dávky. Ráno odjede od útvaru, odpoledne se vrátí a vydá dávku pro příští den.

V následující tabulce je obsažen souhrn zásob potravin a ovsu u pěšího pluku po večeři a po výdeji dávky jedné sekce proviantních vozů pro příští den.

Zásoby potravin a ovsu u pěšího pluku													
u			chléb		maso								
			obyčejný	válečný	čerstvé (zmrzlé)	v konzervách							
setniny	zákl. dávka	u muže	—	1	—	1	1	1	1	—	—	—	—
		na kuchyňském (zavazadlovém) voze	—	1	—	1	1	1	—	—	1	—	1
	plná dávka	u muže (koně)	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
		na polní kuchyni	—	—	1	—	1	1	—	1	—	—	—
pluk. trénu	na vozech na maso		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	na plné sekci prov. vozů		1	—	—	—	1	1	—	1	1	—	1
	na prázdné sekci prov. vozů		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	na záložní sekci prov. vozů		—	—	—	1	1	—	1	—	1	1	—
Dohromady dávek			4		4		5	4	3	2	4	1	3

M. Vyživovací služba u vyšších jednotek.

1. Výkonná služba.

a) Pěší divise a armádní sbor.

U pěších divisí a armádních sborů jsou výkonnými orgány pro službu vyživovací skupina exploatační a polní jatky.

Exploatační skupina, skládající se z administračního důstojníka a 52 pomocníků a dělníků, přijímala a rozdělovala na zásobovací stanici vojskovým tělesům proviant a prováděla exploataci místních zdrojů. Byla vybavena soupravou náradí, skládající se z vah, měr, nádob a pod., jež byla vedena na dvou vozech.

Divise neměla zpravidla žádných zásob proviantu; velitel divise mohl však za různých okolností naříditi udržování zásob potravin a krmiva a to buď ve skladech anebo na vozatajské koloně. Takové zásoby spravovala pak exploatační skupina.

Polní jatky se skládaly z jednoho administračního důstojníka a 41 pomocníků a dělníků. Spravovaly stádo dobytka, prováděly porážky a vydávaly čerstvé i zmrzlé maso. Jejich výbava, 7 porážecích souprav, byla vedena na 2 vozech.

b) Armáda.

Výkonnými orgány pro službu vyživovací jsou armádní sklady, jatky a záloha personálu.

Sklady, zřízené na zásobovacích stanicích, mívaly jedno- až dvoudenní zásobu proviantu pro příslušné jednotky. Utvořením

těchto skladů bylo dosaženo toho, že se výdej potravin mohl konati nezávisle na příjezdu zásobovacího vlaku. Pro uložení proviantu bylo použito baráků, stanů a i různých improvisací.

Organisace armádních jatek byla obdobná jako organisace jatek divisních, jenže armádní jatky byly asi třikrát tak četné, poněvadž mívaly značný počet dobytka a prováděly porážky nejen pro útvary armádní, nýbrž často i pro celé divise.

O armádních pekárnách bude pojednáno později; viz kapitolu O.

2. Řídící služba.

a) Hlavní velitelství.

U hlavního velitelství není intendance; každá armáda byla samostatnou hospodářskou jednotkou, mající přímý styk s ministerstvem války.

Výnosem ministra války ze dne 14. ledna 1918 byl zřízen úřad armádního inspektora intendantní služby k tomu účelu, aby vytvořil úzké spojení mezi armádními intendancemi a zápolními instancemi.

V čele úřadu byl generál intendantstva, který jednal jménem ministra války a konal nenadále přehlídky. Obzvláště dohlížel na

1. organisaci, činnost a použití orgánů služby intendantní,
2. proviant a ostatní materiál této služby,
3. zprůmyslnění všech intendantních odvětví,
4. odsun nepotřebného a nepoužitého materiálu,
5. využitkování všech odpadků,
6. všeobecné rozdělení a technické upotřebení intendantního personálu a
7. správní službu u vojskových těles.

O svých přehlídkách podával zprávu sekretáři nejvyššího správního úřadu a hlavnímu veliteli. Přednosty služby upozornil na nedostatky, nemohl však dáti žádných rozkazů pro jejich odstranění.

Armádní intendantní inspektor neměl ve skutečnosti žádné pravomoci a nebyl ani poradcem hlavního velitele. Na vybudování úřadu se pracuje.

b) Armádní velitelství.

Armádní velitel určuje pochodová pásma a rozděluje armádní pásmo na operační pásmo a etapu.

Armádní intendant navrhuje veliteli veškerá rozhodnutí, instrukce a rozkazy týkající se intendantní služby, zajišťuje doplňování materiálu, řídí přiděly a má vedení odborné činnosti a působnosti výkonných orgánů. Stálý styk se štábem je mu zajištěn pomocí intendantů, přiděleného 4. oddělení štábu.

c) Velitelství armádního sboru.

Velitel armádního sboru přikazuje exploatační pásma divisím a armádním útvarům a určuje zařazení, pochod a umístění vyživovacích útavů armádního sboru.

Intendant armádního sboru řídí výživu pod autoritou velitelovou a podle odborných instrukcí armádního intendantů. Je inspirátorem všech administrativních nařízení a opatření a kontroluje službu u divisí.

d) Velitelství divise.

Velitel divise disponuje plukovními trény a vyživovacími ústavy, určuje hodiny a místa rozdělování proviantu.

Divisní intendant řídí výživu až do nejmenších podrobností, čímž veliteli prostřednictvím štábu příslušné návrhy a určuje odbornou působnost výkonných orgánů. Má technické řízení odběrů a provádí exploataci místních zdrojů.

3. Pohyb zásob ze zápolí do pole.

Ministr války doplňuje staniční sklady z prostředků vnitrozemí a zahraničí. Zásoby a materiál tak získaný dává k dispozici hlavnímu veliteli.

Hlavní velitel povoluje ze zásob staničních skladů regulačním komisařům, kteří zásobují armádu jim svěřenou, úvěry, z nichž ti to čerpají denně potřebu. Na př.: Regulační komise I, zásobující 1. armádu, má denní úvěr:

ve staničním skladu A:	100.000 dávek chleba,
" " "	B: 60.000 dávek drobného proviantu,
" " "	C: 40.000 dávek drobného proviantu,
" " "	D: 100.000 dávek zmrzlého masa,
" " "	E: 30.000 dávek sena a ovsu

a pod.

Regulační komisař čerpá z tohoto zdroje podle požadavku armády, aniž smí překročit svůj úvěr a odvolává transporty podle potřeby ze staničních skladů na regulační nádraží. Zbývá ještě dopravit proviant na zásobovací stanici k vojskům.

Armádní velitel stanoví v dohodě s regulačním komisařem zásobovací stanici a hodinu odběru. Intendant na regulačním nádraží sestaví ze zásob došlých nebo uskladněných zásobovací vlak a regulační komisař jej odešle ve stanovenou hodinu na určenou stanici. Není-li tato stanice příhodně položena, posune armáda zásoby po silnici vlastními dopravními prostředky do zásobovacího střediska, kde se pak koná odběr obdobně jako na stanici.

Velitel divise vyhlásí denně rozkazem svým podřízeným útvarům hodinu a místo odběru, jakož i shromáždění prázdných proviantních vozů.

Velitelé vojskových těles odesílají podle obdržených rozkazů vozy za vedení proviantních důstojníků k odběru a nařizují výdej zásob z proviantních vozů jednotlivým jednotkám.

N. Vojské prodejny.

Ohromný rozmach vojenských prodejen za světové války nedal za pravdu těm, kteří je považovali za zařízení neslučitelné se životem v poli.

Život v zákopech neskýtá žádných příjemností a bylo nezbytné potřebu zaopatřit vojínům prostředky, aby mohli ukojit bez námahy životní potřeby, které nejsou sice nezbytné, ale zpřijemňují život a vyhovují sociálním zvyklostem. Běží tu o koření, lepší víno, konzervy, papírnické zboží, toaletní potřeby, kuřivo, časopisy a pod.

S počátku kořistili kupci z této situace žádající nadměrné ceny. Hledána a nalezena náhrada, jež dala původ vojenským prodejnám. Byly to instituce soukromé, spravované a kontrolované vojenskými orgány.

S počátku, zřízeny jen na několika místech, rychle se rozvíjely a ke konci války měla již každá divise a etapa svou prodejnu. Útravy kupovaly v nich zboží podle libosti, jednak z peněžitých přídavků, jednak z peněz soukromých.

V prvním období opatrovaly si prodejny potřebné zásoby volným nákupem po celé Francii, činice si navzájem konkurenci a zvyšující ceny. Bylo tudíž později nařízeno, aby nakupovaly jen v armádní oblasti. To by však znamenalo jejich zánik. Jediné východisko bylo uvést nákupy prodejen v soulad s pravidelnými nákupy vojenské správy. Prodejny byly podřízeny intendancím, zachovávaly si svou finanční nezávislost a obchodní účtování. U každé armády byl zřízen ústřední sklad pro zásobování vojenských prodejen. Tyto sklady dostávaly zboží z nákupních a expedičních středisk v Paříži a Lyonu.

Prodejny dosáhly za války milionových obrátů. Prodávalo se v nich za nákupní ceny zvýšené o malý režijní příspěvek, jenž byl stanoven armádním intendantem.

O. Zásobování chlebem.

Chléb je potravina, která má značnou váhu a objem, rychle se kazí a kterou lze nahraditi jen nahodile a v krátkých obdobích nějakou náhražkou.

Za války byl vyráběn chléb o trvanlivosti 8 až 10 dní, z pevnějšího těsta a o tvrdší kůrce; byl vždy plochý a méně rozvinutý než obyčejný chléb mírový. Francouzové nazývali tento chléb denní polní dávky chlebem sucharovým. Chléb byl vyráběn částečně v zápolí, částečně na polních pekárnách armádních sborů.

Polní pekárna má 4 sekce po 8 pecích, značné množství pekařského nářadí a materiálu, 184 vozů tažených 567 koňmi a vyžaduje při dopravě po železnici 7 železničních vlaků. Úhrn personálu činí přes 700 osob, náležejících dílem k službě vyživovací, dílem k vozatajstvu. Jedna pec váží 2800 kg. Topení je přímé.

Pro etablování je potřebí nejméně 5 hodin, pro složení 2 hodiny, pro jednu nápec, činící 140 dávek chleba v každé peci, 2 hodiny 10 minut.

Podřízenost pekáren byla za války pozměněna. Pekárny byly přiděleny armádám, dány k dispozici armádním intendantům, kteří je umísťovali v blízkosti regulačních nádraží, nebo po sekcích na zásobovacích stanicích anebo v etapě.

Spojené pekárny byly označovány zhusta jménem střediska výroby chleba. V takových střediscích byla pak za ustálenějších poměrů výkonnost polních pecí zvětšena postavením stabilních pecí z cihel a ohnivzdorné hlíny nebo rozložitelných pecí kovových (systém Godellův, systém Sespinasseův) a konečně rekvirováním velkých civilních pekáren.

Vyrobený chléb byl zasilán po železnici na zásobovací stanice, kde jej útvary odebíraly s ostatními potravinami denní dávky.

P. Zásobování masem.

Dodávka čerstvého masa byla zajištěna v minulých dobách civilními podnikateli. Špatné výsledky tohoto způsobu zásobování způsobily, že tito dodavatelé byli odstraněni a dodávka masa útvarům stala se důležitou částí vyživovací služby v divisi.

Až do roku 1913 byla předepsána pro každou divisi dvoudenní záloha živého dobytka, který byl hnán za vojsky. Každého večera po skončeném pochodu dal poraziti intendant potřebný počet kusů dobytka, maso bylo naloženo v noci na vozy na maso, a ty odjely k svým útvarům, aby rozdělily maso na zítřek. Stádo jatečního dobytka divise se doplňovalo nákupem v divisní oblasti a přísunem z dobytčího parku armádního sboru.

Tento způsob zásobování masem měl také své velké nevýhody a nedostatky. Největší potíže působilo, že byl dobytek dlouhými cestami uštván a porážen v improvizovaných jatkách za špatných podmínek, a dával maso špatné jakosti.

Problém byl správně rozřešen použitím automobilů pro dopravu masa. První pokusy datují se od velkých polních cvičení roku 1908, kdy automobily dopravovaly po prvé maso od jatek až k vozům na maso vojenských těles. Tyto automobily vykonávají cestu, kterou dříve konal dobytek a značnou část cesty, která byla předepsána vozům na maso. Jejich rychlost jim dovolila, aby vykonaly obě tyto cesty za několik hodin, čímž padla největší překážka účelného zásobování vojenských těles masem. Dobytek měl býti shromažďován za armádním sborem a porážen v době, jež byla dříve věnována pochodu. Jatky nemusí se přemísťovati každého dne, mohou zůstatí za trupou až na 60 až 80 km. Ale ani přemístění nečiní žádných potíží. Naloží se náradí a personál na 1 nebo 2 automobily a stádo dobytka utvoří se buď nákupem v novém místě nebo přísunem po železnici.

Zkušenosti světové války končily tím, že se utvořily u každé divise polní jatky, kterým byl přidělen potřebný počet automobilů pro dopravu masu.

Postup v divisi je tento:

Intendance dodává denně útvarům divise buď zmrzlé nebo čerstvé maso. První přichází v celých čtvrtích na zásobovací stanici denním vlakem. Druhé, taktéž ve čtvrtích, připravuje se v divisních jatkách. V prvním i v druhém případě naloží se maso na automobily a převeze na místo určené pro rozdělování masa, kamž vyšlou útvary v tutéž hodinu vozy na maso. Vozy dovezou maso ještě týž den k polním kuchyním.

Tento způsob zásobování masem znamená oproti minulosti ohromný pokrok. Automobil zjednal polním jatkám poměrnou stálost, odstranil honění dobytka a umožnil včasnou dodávku zdravého masa vojenským tělesům. Automobil určený pro dopravu masa je volen tak, aby mohl véztí 1500—2000 kg masa, ve čtvrtích a urazití za hodinu 14 až 15 km, za den pak 100 až 200 km. Potřebný počet takových automobilů tvořil malou jednotku pod velením vozatajského důstojníka. Jednotka byla podřízena divisnímu intendantu.

Nejlepší automobily pro dopravu masa byly získány úpravou omnibusů města Paříže. Jejich vnitřek byl opatřen silnými železnými tyčemi, na které se zavěsily celé čtvrti. Okna byla zaměněna plechovou stěnou, jež byla perforována, aby dovolovala cirkulaci vzduchu. Vzádu byly dveře zavírající se na zámek. Na střeše autobusu (pařížské autobusy jsou o jednom poschodí) jsou osoby rozdávající maso. Na stropě vozu jsou připevněny váhy (přezmen).

Vůz na maso je dvouspřežní, váží 900 kg a dopraví 500 kg masa ve čtvrtích, které jsou zavěšeny na hácích, připevněných na střeše vozu. Takový vůz je stanoven pro prapor pěchoty, pluk jez-

dectva, 2 oddíly dělostřelectva a muniční kolonu. Útvary o malém počtu nemají zvláštního vozu na maso a dopravují je v koších nebo v bednách na proviantních vozech.

Velkého rozmachu nabyla za světové války konsumpce zmrzlého masa, které usnadnilo zásobování tou měrou, že s masem mohlo být nakládáno jako s každou jinou potravinou. Stálým užíváním zmrzlého masa stala se polní stáda jatečného dobytka zbytečnými a dávky masa byly dopravovány obecným způsobem denními zásobovacími vlaky a proviantními vozy.

* * *

Studium výživy francouzských vojsk za světové války je velmi poučné. Vidíme tu ohromné úsilí o blaho vojína, rychlé a účelné přizpůsobení se novým poměrům.

Byli bychom na omylu, kdybychom soudili, že práce francouzské intendance byla za světové války obzvláště lehká, že jí bylo jen třeba obrátiti se na mezinárodní trh, aby dostala vše, čeho si jen přála. Nebylo tomu tak. Byly zde dvě velké překážky, kterým se nemohla vyhnouti. Především to byl nedostatek lodního prostoru a potom tak těžko dosažitelný úvěr. Ministerstvo financí postupovalo velmi opatrně, neboť přílišným dovozem v době ohromného poklesu vývozu byla by se zničila francouzská valuta.

Co však nesmírně přispělo k odstranění všech překážek a ke konečnému vítězství francouzských zbraní — byl národ sám, velká a obětavá láska k vlasti, nesmírné nadšení pro odvetu let sedmadesátých.

„Poilu“, prostý voják na frontě, byl miláčkem celého národa, a národ se o něj staral, aby mu umožnil a zpříjemnil krutý život v zákopech.

(Budoucně dále.)

Nadporučík STANISLAV SOUSEDIK:

Světlozvuk.

Ohromný rozmach dělostřelectva v posledních letech, spolu s jeho stále se zdokonalující nepřímou střelbou, kladou stále větší a větší nároky na zpravodajskou službu dělostřeleckých brigád, jichž úkolem jest, chtějí-li ekonomicky využiti svých sil a umožniti hladké provedení akcí pěchoty, aby se obeznámily co nejvěrněji s rozložením nepřátelských dělostřeleckých postavení. Čím dokonaleji známe police nepřátelských baterií a organizaci jejich činnosti, tím účinněji můžeme neutralisovati, a čím účinněji neutralisujeme, tím menší ztráty. Jest určitý a důležitý vztah mezi průzkumem a využitím vlastního dělostřelectva a možnostmi poskytnutými dělostřelectvem pěchotě.

Platilo-li v zákopovém boji pro pěchotu heslo, že potom lze ušetřiti krev, totiž námahou věnovanou výstavbě a opevnění postavení, můžeme obdobně formulovati pravidlo, že výkonnost dělostřeleckého průzkumu mnohonásobňuje výsledek vlastní dělostřelecké činnosti a zmenšuje ztráty pěchoty, ať jde o akci útočnou či obrannou.

Průzkum, vedoucí nás k seznání postavení nepřátelského dělostřelectva, rozděluje na objektivní a subjektivní.